

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เรื่อง เมืองไตรตรึงษ์กับตำนานนิทานพื้นบ้านของชาวบ้านตำบลไตรตรึงษ์

รายละเอียด

มีนิทานอันลือชื่อในท้องถิ่นของชาวไตรตรึงษ์เรื่อง “ท้าวแสนปม” ซึ่งเล่าสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณถือเป็น นิทานฉบับท้องถิ่นโดยมีการถอดความจากการเล่าของนายสรวง ทองสีอ่อน ชาวบ้านวังพระธาตุ ตำบลวังพระธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งได้เล่าไว้ดังนี้ “ประวัติเรื่องท้าวแสนปม เดิมทีท้าวแสนปมไม่ใช่คนที่อยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร บ้านช่องพ่อแม่อยู่ที่ระแหง อยู่เหนือจังหวัดกำแพงเพชรขึ้นไป แต่พ่อแม่ของเจ้าแสนนี้ไม่ปรากฏว่าชื่ออะไร พ่อมีลูกชายก็ตั้งชื่อว่าเจ้าแสน เจ้าแสนคนนี้มีรูปร่างอัปลักษณ์ คือว่าผิวหนังของแกมีแต่ปุ่มเป็นปมขรุขระเหมือนผิวมะกรูด บางคน เรียกว่า เจ้าแสน บางคนเรียกว่าเจ้าปม บางคนมาเรียกรวมกันแล้วเรียกว่าแสนปม แต่เจ้าแสนเป็นคนขี้เกียจ ไม่อยากทำงานทำการ กินแล้วก็นอน พ่อแม่จะว่าอย่างไรก็ช่าง นอนตะพืด พ่อแม่อดทนรอใจขึ้นมาขึ้นเลี้ยงไว้ก็จะเปลืองเปล่านั้นจะไม่เกิดประโยชน์อะไรจะต้องคิดกำจัดถะถะ ลอยแพไปเสียให้มันพ้นไปจะไปอยู่ที่ไหน จะไปเป็นตายที่ไหนช่าง ในเมื่อเจ้าแสนจะถูกเนรเทศนั้นก็ยอม เจ้าแสนก็ไม่คัดค้านพ่อแม่ ในเมื่อไม่รักลูกจะปล่อยลูกไปตามยถากรรมก็ตามใจ ผลที่สุดพ่อแม่ก็ต่อแพให้เจ้าแสนลงแพ เตรียมจอบเตรียมเสียมเตรียมเสียมเสียมอาหารมาให้เสร็จ ขณะที่ปล่อยลอยแพมานั้น เจ้าแสนก็อธิษฐานให้ตัวเองว่าข้าพเจ้านี้ไปติดอยู่ที่ใดก็จะขอยู่ที่นั่นลอยมา ในระหว่างสายแม่ปิง ลอยมาถึงเกาะปม แพติดอยู่ที่เกาะปม เจ้าแสนก็เลยปลุกกระท่อมห้อมรังขึ้น อยู่บนเกาะก็ไม่ทำอะไร มีผักมีหญ้าที่พ่อแม่ให้มากินเหลือก็เหวี่ยงทิ้งไป เม็ดมันขึ้นมาก็เอาไปปลูกมีปลูกพริก ปลูกมะเขือ แต่เจ้าแสนนี้ขี้เกียจนำทำไม่รดรดรด ดินเข้ามาปวดท้องเกี่ยวลงจากกระท่อมไปเหยี่ยวรดกมะเขือ ไม่ใช่ น้ำรดกะเขาหรือ เหยี่ยวรดยั้งจั้นแหละ จนกระทั่งมะเขือออกงามและมีลูกตก ก็มีลูกสาวเจ้าเมืองกำแพงเพชรเสด็จประพาสป่า จะเป็นด้วยเหตุอันใดจิตใจก็ไม่รู้แน่ ก็ชักชวนพ่อให้มาเที่ยวป่า พ่อก็ตามใจลูกให้มาเที่ยวและมาเที่ยวถึงกระท่อมเจ้าแสนปม มาเห็นมะเขือเจ้าแสน มีลูกเข้าก็นึกอยากกินมะเขือ ก็ให้คนมาขอครั้งแรกเจ้าแสนก็ไม่ยอมให้เหมือนกัน ตานี้เห็นเป็นผู้หญิงอยากกินก็เลยอนุญาตให้ไป ครั้นเมื่อกลับไปแล้วมีอาการแพ้ท้อง ตั้งครรภ์ ในเมื่อตั้งครรภ์ขึ้นแล้ว เกิดมีลูกชายขึ้นมาพ่อแม่ก็สงสัย ผัวเจ้าไปไหน ใครเป็นผัวเจ้า นางลูกสาวนั้นก็ตอบไม่ถูกเพราะว่าไม่เคยไปสมสู่กับชายใดมาก่อน ก็ได้เพียงแต่ เล่าให้ฟังว่า ตั้งแต่ได้กินมะเขือเข้าไป ก็เกิดมีอาการแพ้ท้องและมีลูกขึ้นมา เจ้าเมืองก็จะขับไล่ ส่งลูกก็ยังไม่ขับไล่ส่งไปไม่ได้ ก็ตั้งปณิธานว่าต้องหาผัว และว่าใครจะเป็นพ่อของเด็กก็เที่ยวให้ประชากรไปปิดประกาศกล่าวร้องพวกลูกเจ้าเมืองทั้งหลาย ว่าใครเป็นพ่อของเด็กก็ขอให้มา และอธิษฐานไว้ถ้าใครเป็นพ่อของเด็กแล้ว ให้เด็กคนนั้นคลานเข้าไปหา ผลที่สุดลูกขุนนางทั้งหลายก็มาซื้อเสื้อชื่อผ้ามาจะล่อใจเด็ก เมื่อมาแล้วเด็กมาเห็นเข้าก็ไม่พอใจใครทั้งนั้น เด็กไม่ออกไปหาใคร ผลสุดท้ายพวกนี้ก็ ไปหมดหาพวกประชาราษฎร์ พวกประชาราษฎร์ธรรมดา พวกประชาราษฎร์ธรรมดาไป ไปแล้วก็ซื้อขนมมเนย ซื้อไปให้เด็ก เด็กก็ไม่ออกไม่ออกมาหาใครทั้งนั้น เหลืออยู่พวกหูหนวกตาบอดขาด่วนไปอีก ก็ไม่สำเร็จ ไม่มีความสำเร็จสักคนเดียวก็เหลืออยู่เจ้าแสน พวกข้าราชการก็ไปบอกกล่าว เหลือคนอื่นคนหนึ่ง รูปร่างอัปลักษณ์น่าเกลียด ตัวเป็นปุ่มเป็นปม เจ้าเมืองก็ให้มาเชิญตานี้เจ้าแสนเมื่อถูก

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เชิญเข้ามา ก็ไม่มีอะไรจะไปฝากเสื้อผ้าก็ไม่มีขนม นมเนยก็ไม่มี มีข้าวเย็นก้นหม้ออยู่ก่อน ก็ตั้งใจอธิษฐานกับข้าวเย็น ถ้าหากว่าเป็นบุญญาธิการของข้าพระพุทธเจ้าเมื่อชาติปางก่อน เคยเป็นผัวเมียกันและเคยเป็นพ่อเป็นลูกกัน ขอให้กุมารนั้นเห็นห่อชายผ้าขาวม้าไป เมื่อไปถึงที่ตำหนักของพระเจ้าแผ่นดิน และก็แก้ห่อข้าวเย็นออกมาวาง พอเด็กเห็นข้าวเย็นนั้นเด็กมันก็คลานเข้าไป คลานเข้าไปหา และก็เก็บเอาข้าวเย็นนั้น ในเมื่อกินข้าวเย็นแล้ว เจ้าเมืองก็เห็นว่า“นี่เขาเป็นเนื้อคู่คู่สมกันแต่ชาติปางก่อนถึงแม้ว่ารูปร่างจะชั่วช้าอัปลักษณ์ในเมื่อเราตรัสออกไปแล้วว่าจะต้องยกให้เขาเราก็ต้องยกให้เขาจะไม่ให้เขาก็ไม่ได้ เพราะว่าเด็กก็ได้เข้าไปหาเขาแล้ว แสดงว่าเขาต้องเป็นพ่อของเด็ก” เมื่อยกให้กันแล้วก็ให้กลับมาอยู่ยังที่เดิม

ในเมื่อกลับมาอยู่ยังที่เดิม ตานี้เจ้าแสนนั้นมีทั้งลูกทั้งเมียแล้ว จะขี้เกียจอยู่ก็ไม่ได้ ต้องขยันทำงาน งานนั้นก็ไม่มีอะไรหยาบลา คือว่าไปตัดไม้มาสานเป็นลอบเป็นไซดักปลา ไปดักปลาที่คลองขมิ้น มีชื่อคลองขมิ้นก็ยังมีเวลาไปกูปปลาที่ไม่มีปลาติด มีแต่ขมิ้น ขมิ้นนั้นก็กินขมิ้นชันที่เขาใช้ตำทาเด็กสมัยก่อน กูมาที่ไรก็มีแต่ขมิ้นก็เทกอง ที่นี้เมียก็ถามว่า แก่ไปดักปลา ทำไมไม่ได้ปลาเล่า ตาแสนก็บอกปลาไม่มีเลย มีแต่ขมิ้น ขมิ้นทำไมไม่เอามาเททิ้งหมด ที่นี้เอามาให้ดูซิ ขมิ้นนั้นเป็นยังไง รุ่งเช้าก็ไปกูป ลอบกูปไซก็ติดขมิ้นอีก ติดขมิ้นก็เทใส่หม้อสะพายมาถึงบ้าน พอถึงบ้านเทขมิ้นออก ขมิ้นนั้นก็กลายเป็นทองคำไม่ได้เป็นขมิ้นอย่างเดิม ที่นี้ก็คิดกันว่าจะเอาไปทำอะไร อย่างกระนั้นเลยเราเอามาแผ่ทำเปลทำลู่สำหรับให้ลูกนอน ในเมื่อเอาทองคำมาทำเปลให้ลูกนอนก็เรียกว่าลู่ สมัยก่อนเขาเรียกว่า ลู่ ก็เลยให้ลูกชาย ชื่อว่าลู่ทอง เปลทอง...ลู่ทอง

ต่อมาคิดอยากจะให้มันกว้างขวาง อยากจะทำไรทำนา ผลหมากรากไม้ ที่มันเป็นป่าเป็นดง ก็จะฟันให้มันเตียน เพื่อจะได้ทำไร เข้าขึ้นก็ไปฟันไร เมื่อเย็นลงก็กลับมา เข้าขึ้นก็ไปฟันต่อ ต้นไม้ก็ลุกขึ้น โง่งขึ้นเหมือนเดิม ไม่มีต้นไม้ต้นไหนล้มตายเลย ก็กลับมาบอกเมีย ว่ามันเป็นเพราะเหตุไร ต้นไม้ล้มฟืนขาดโคนไปแล้ว มันทำไมถึงกลับขึ้นมาได้ เมียก็ไม่เชื่อหาว่าผัวยังมีสันดานขี้เกียจอยู่ เข้าใจว่าผัวไปหลับไปนอน ไม่ไปทำงานจริง ตาแสนนี้ก็ยืนยันว่าเป็นความจริง ไปตัดโค่นจริง ๆ แล้วก็ไปฟันอีก เข้าขึ้นก็ไปฟันครั้นเย็นลงก็กลับบ้าน เข้าขึ้นไปดูต้นไม้ลุกหมด ที่นี้ก็สงสัยมันมันเป็นเพราะเหตุไร นี่มันจะเดือดร้อนถึงเทวดาถึงพระอินทร์คงจะเพ่งเล็งแล้ว แสนนี่นะคงจะไม่ใช้คนต่ำช้าจะต้องมีบุญญาธิการก็จึงใช้วิษณุกรรมแปลงร่างมาเป็นลิงและให้หม่อง หม่องกายสิทธิ์ลูกหนึ่ง ถ้าดีขึ้นเมื่อไรต้นไม้มันจะลุกขึ้น ต้นไม้ที่ทำวแสนปมฟันไว้นั้นะ ต้นไม้มันจะลุกขึ้นหมด ทำวแสนแปลกใจ ฟันที่ไรต้นไม้ลุกขึ้นหมดทุกต้น ไม่มีต้นไม้ไหนตายเลย อย่างกระนั้นเลยแอบดูหื้อ แอบดูซิว่ามันจะเป็นเพราะเหตุใด ก็ไปเที่ยวหาว่าตรงไหนมันจะเหมาะสมที่เราจะแอบดู บังเอิญมีต่อไม้อยู่ต่อหนึ่ง ข้างล่างมันเป็นโพรง ก็เข้าไปอยู่ในโพรง ในเมื่อเข้าไปอยู่ในโพรงไม้ก็รอเวลา มันจะมีอะไรเกิดขึ้น ที่จะทำให้ต้นไม้ลุกขึ้นขึ้นได้ ก็บังเอิญมีลิง ลิงตัวนั้นก็ลงมา ลิงตัวนั้นสีเขียว เมื่อลงมาแล้วก็ไปนั่งที่ไหนเสียด้วย ไปนั่งบนโพรงไม้ เอาหางหย่อนลงไปข้างล่าง เอาหางหย่อนลงไปโพรง ตาแสนเห็นลิงตัวนี้เองมันมีหม่องดูซิมันจะอย่างไร พอได้เวลา เจ้าลิงก็ตีหม่องพอตีหม่อง ..มั่ง...ต้นไม้ก็ลุก ... มั่ง...ต้นไม้ก็ลุก...ๆ...ๆ... เจ้าแสนก็อ้อ...เป็นเพราะลิงตัวนี้เอง มันมีของวิเศษ เลย

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

คว่ำหางลิ้งพันแขวนไว้เลย เจ้าลิงก็จุด เจ้านี้ก็จุดต่างคนต่างแย่ง ลิงกับเจ้านี้ไม่ยอมปล่อย ในที่สุดลิงยอมให้เจ้าแสนจับได้ เมื่อจับได้แล้วก็ถามว่า ช้องอันนี้เอามาจากไหน ได้มาอย่างไร ประสิทธิภาพยังไง ลิงนั้นก็เล่าให้ฟังว่า ช้องอันนี้พระอินทร์ท่านให้มา ในเมื่อ ต้องการปรารถนาสิ่งใด ก็ปรารถนาได้ 3 ครั้ง กลับมาก็ลองปรารถนาว่า ขอให้ปมที่เป็นในตามตัวข้าพเจ้า ขอให้มันหลุดหายไปทั้งหมด พออธิษฐานเสร็จก็ดีช้อง พอดีช้องแล้ว ปมก็หลุดหายหมด หลุดหายไปหมด แล้วก็กลับบ้าน กลับมาถึงเมีย เมียสงสัยเลยจำไม่ได้ว่าใคร เพราะว่าสวย รูปร่างก็สะสวย ก็คิดว่า เอ๊ะ ...ชายไหนจะมาเกี่ยวพาราสีเรา ตัวเราไม่อยู่หรือยังไง ชักแปลกใจ เจ้าแสนก็เล่าให้ฟังอธิบายให้ฟัง เมียก็ไม่เชื่อ ยังไม่เห็นแก่ตา ก็ยังไม่เชื่อ เจ้าแสนต้องทำให้ดู ดีช้องขึ้นมาอีกอธิษฐานให้มีปมขึ้นมาอีก เพื่อเมียจะได้เห็น ในเมื่ออธิษฐานให้เป็นปมแล้ว ก็ดีช้องเมื่อดีช้องแล้วก็ปมปมขึ้นมาอย่างเดิม เมื่อเป็นปมเป็นปมขึ้นมาอย่างเดิม เมียเชื่อแล้วก็ เห็นว่าเป็นความจริงให้อธิษฐานให้ปมหาย ก็ดีช้องปมก็หาย อธิษฐานเอาบ้านเอาเมือง เอาช้าง เอาม้า เอาวัว เอาควาย เอาบรืวาร ก็อธิษฐานขึ้น อธิษฐานแล้วดีช้องขึ้นมา มีปราสาทราชวัง มีช้าง มีม้า มีวัว มีควาย มีข้า บรืวาร ถึงเวลาเอาช้างไปลงน้ำ น้ำจะอุตุไปเพราะชี้ช้าง น้ำจะอุตุขึ้นไปทอดถึงเมืองพ่อตา พ่อตาสงสัย น้ำนี้มันมายังไงถึงได้มาท่วม ก็ให้ทหารมาดูผลที่สุดทหารก็กลับไปเล่าให้ฟังว่าแสนเขาสร้างเมืองแล้ว เข้าสร้างเมือง เขาแล้วมีช้าง ม้า วัว ควาย การที่น้ำอุตุมานี้เพราะชี้ช้าง ที่เอาช้างไปลงน้ำ ที่นี้เจ้าเมืองก็มาเยี่ยมลูกชาย ลูกเขย ลูกเขยก็ให้สร้างสะพานทองอยู่เหนือขึ้นไป เมื่อเห็นแล้วก็ตั้งใจให้เป็นเจ้าเมืองสรุปแล้วก็เรียกว่า “ท้าวแสนปม ” มาจนทุกวันนี้

ตามเนื้อหาที่กล่าวมาเป็นนิทานของชาวบ้านในเขตตำบลไตรตรึงษ์ซึ่งเล่าสืบต่อกันมา เนื้อหาต้องการอธิบายถึงการกำเนิดของเมืองท้าวแสนปม (เมืองไตรตรึงษ์) ซึ่งท้าวแสนปมหรือตาแสนปมนั้นได้รับความเชื่อถือศรัทธาเป็นอย่างยิ่งในท้องถิ่นตำบลไตรตรึงษ์และชุมชนใกล้เคียง จึงได้มีการสร้างศาลไว้ที่ริมแม่น้ำปิง ใกล้กับวัดวังพระธาตุ เพื่อให้ชาวบ้านที่ศรัทธามากกราบไหว้บูชา

จากหลักฐานและร่องรอยตามตำนาน พงศาวดาร นิยายปรัมปราของเมืองไตรตรึงษ์ ล้วนเป็นร่องรอยที่ยืนยันได้ว่าเมืองไตรตรึงษ์เป็นเมืองโบราณที่มีอยู่จริงและเป็นเมืองความสำคัญมีอายุไม่ต่ำกว่าสมัยทวารวดีมาจนถึงกรุงสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้นในพงศาวดาร เมืองไตรตรึงษ์ได้ถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นเมืองสำคัญตามประวัติศาสตร์ของไทยเมืองหนึ่ง ดังพงศาวดารโยนกที่กล่าวว่า ในสมัยของพระเจ้าชัยศิริเสขียงแสนซึ่งหนีข้าศึกลงมาทางใต้ตามแม่น้ำปิง และไปพักพลอยู่ที่เมืองร้างฝั่งตรงข้ามกับเมืองกำแพงเพชร มีชีปะขาวมาชี้ให้ตั้งเมืองใหม่ที่มีชัยภูมิดี พระเจ้าชัยศิริจึง ให้ไพร่พลตั้งหลักสร้างเมืองชื่อว่าเมืองไตรตรึงษ์ มีตำนานพื้นบ้านที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับราชธิดาของเจ้าเมืองไตรตรึงษ์ได้ประสูติกุมารออกมาโดยไม่รู้ ว่าผู้ใดเป็นบิดา เจ้าเมืองไตรตรึงษ์จึงต้องทำการเสี่ยงทายได้ความว่าเป็นบุตรของคนทุตตะชื่อ นายแสนปม มีปมเต็มตัว เจ้าเมืองไตรตรึงษ์จึงขับไล่ให้ออกจากเมืองไป นายแสนปมซึ่งความจริงเป็นคนมีบุญญาธิการได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ จึงไปสร้างเมืองใหม่ชื่อว่าเมืองเทพนคร ขึ้นครองราชย์เป็นเจ้าเมืองและได้นำทองคำมา เป็น

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

อุให้กุมารน้อยผู้เป็นบุตรนอน กุมารน้อยจึงได้ชื่อว่า “พระเจ้าอุทอง” เมืองไตรตรึงษ์ เป็นเมืองที่มีขึ้นมาก่อนและอยู่ร่วมสมัยเดียวกันกับเมืองสุโขทัย และยังคงมีความเป็นเมืองสืบต่อกันมาอย่างยาวนานกว่าเมืองนครชุม ดังหลักฐานที่ปรากฏรายชื่อของเจ้าเมืองในจารึกหลักที่ 38 (จารึกกฎหมายลักษณะโจร) ว่าบรรดาเจ้าเมืองที่ไปเข้าเฝ้าเจ้าพระมหากษัตริย์จากกรุงศรีอยุธยาขณะที่มา ประทับ ณ เมืองกำแพงเพชรในครั้งที่สร้างศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจรนั้น มีเจ้าเมืองไตรตรึงษ์ปรากฏอยู่ด้วยต่างกับเมืองนครชุมที่กลายเป็นเมืองร้างและชื่อนั้นได้หายไปจากจารึกเสียแล้ว ความเจริญรุ่งเรืองแห่งอดีตของเมืองไตรตรึงษ์กำลังเลือนหายไปจากความทรงจำของผู้คนในยุคปัจจุบัน จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญที่คนรุ่นปัจจุบันต้องแสวงหาความยิ่งใหญ่แห่งอดีตของเมืองไตรตรึงษ์ให้กลับคืน มา เพื่อพลิกฟื้นความภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน โดยเฉพาะชาวกำแพงเพชรและตำบลไตรตรึงษ์ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ให้รับรู้ร่วมกันว่า ณ ที่แห่งนี้ ครั้งหนึ่งเคยเป็นนครโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรือง และมีคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์เกินกว่าจะปล่อยให้สูญหายไป เหมือนอย่างเมืองบางพาน คณทีและเทพนคร ที่ไม่เหลือแม้ เพียงเศษอิฐสักก้อน และหากเป็นเช่นนั้นเราจะเหลือความภาคภูมิใจอันใดไว้ให้ลูกหลานกันเล่า

คำสำคัญ : ไตรตรึงษ์, นิทานพื้นบ้าน

ที่มา : เมืองไตรตรึงษ์ ตามร่องรอยแห่งตำนานและประวัติศาสตร์. (ม.ป.ป). กำแพงเพชร: ม.ป.ท.

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-03-02

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1320&code_db=610001&code_type=01